

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

ÚÚR[®]

Heslář územního rozvoje

Evropská konference ministrů zodpovědných
za územní plánování (CEMAT)

Území a krajina

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Heslář klíčových pojmů CEMAT Rady Evropy, které se používají v politikách územního rozvoje v Evropě, byl projednán v rámci Pracovního programu Výboru vyšších úředníků a představen na 14. zasedání evropské konference ministrů zodpovědných za územní plánování. Toto zasedání proběhlo 26. - 27. října 2006 v Lisabonu (Portugalsko) a jeho hlavním tématem byly "Sítě pro udržitelný územní rozvoj evropského kontinentu: Mosty přes Evropu". Heslář je určen úředníkům, odborníkům a zástupcům občanské společnosti, kteří jsou zapojeni v politice územního rozvoje a v činnostech, které s touto oblastí souvisejí. Heslář byl připraven Výborem vyšších úředníků CEMAT za pomoci pana Jacquese Roberta, odborníka Rady Evropy, a vypracován Ředitelstvím kultury a kulturního a přírodního dědictví, Oddělením územního plánování a krajiny.

Česká verze hesláře se důsledně drží originální anglické a francouzské verze a text neupravuje, přestože v některých případech by úprava definic lépe vyhovovala českému prostředí.

Ministerstvo pro místní rozvoj získalo souhlas Rady Evropy s překladem i se zveřejněním této publikace na webových stránkách.

Text originated by, and used with the permission of, the Council of Europe. This translation is published by arrangement with the Council of Europe, but under the sole responsibility of the translator.

Překlad do češtiny: Ministerstvo pro místní rozvoj - odbor územního plánování a Ústav územního rozvoje

Titulní foto: M. Déjeant-Pons

Originální publikaci vydalo nakladatelství:
Council of Europe Publishing
F-67075 Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>

ISBN originální publikace 978-92-871-6286-1

© Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, říjen 2020

ISBN: 978-80-7538-285-6 Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, online verze

Předmluva

V rámci přípravy 14. zasedání CEMAT s ústředním tématem "*Sítě pro udržitelný územní rozvoj evropského kontinentu: Mosty přes Evropu*", bylo do Pracovního programu 2004–2007 Výboru vyšších úředníků zahrnuto mj. téma "Výměna informací, know-how a zkušeností", jehož hlavním cílem byla podpora kolektivního vzdělávání, kultury komunikace a spolupráce v rámci Evropy a se sousedními státy, jakož i zvýšení schopnosti států implementovat mnohé tematické aspekty "Řídících principů udržitelného územního rozvoje evropského kontinentu" CEMAT.

Vzhledem k tomu, že bylo třeba vysvětlit řadu specifických výrazů a pojmů, které se ve většině evropských států v kontextu politik územního rozvoje často používají, rozhodl Výbor vyšších úředníků CEMAT, že příprava hesláře pojmů, kategorií a termínů souvisejících s územním rozvojem, která by byla součástí Pracovního programu, by na napomohla objasnit tyto pojmy a termíny a zároveň by přispěla k lepšímu porozumění a komunikaci, k tzv. „stavbě mostů“ mezi odborníky z různých členských států.

Cílem hesláře je sladit současnou odbornou a politickou terminologii a kulturní rozmanitost členských států, aby u často používaných pojmů v oblasti politik územního rozvoje došlo mezi evropskými zeměmi k lepší komunikaci a snazšímu porovnávání různých výsledků a vzniklých situací.

Heslář územního rozvoje CEMAT byl připraven Výborem vyšších úředníků za pomoci pana Jacquese Roberta, odborníka Rady Evropy. Za jejich snahu jim patří zvláštní slovo uznání.

Heslář obsahuje celkem 68 pojmů a výrazů, počínaje termínem „Accessibility“ („dostupnost“) až po „Urban structure“ / „Settlement structure“ („struktura měst / struktura osídlení“), a nabízí vysvětlení a návod ke správnému použití výrazů a pojmů používaných v řadě evropských zemí. Lze zde také zachytit vývoj odborné terminologie, kdy některé tradiční odborné výrazy jsou dlouhodobě používány, zatímco jiné byly do odborného slovníku zahrnuty teprve nedávno, zvláště po zpracování a vydání Řídících principů CEMAT nebo Evropských perspektiv územního rozvoje (ESDP).

Přáním Výboru vyšších úředníků je, aby byl heslář CEMAT, předkládaný v této podobě, čtenáři vnímán jako první fáze otevřeného a dynamického projektu, který bude průběžně aktualizován přidáváním nových výrazů a pojmů.

Jelikož na hesláři spolupracovali členové Výboru, kteří se zároveň shodli na jeho obsahu, je Výbor toho názoru, že by měl být heslář přeložen a upraven do národních jazyků všech 47 členských států Rady Evropy, díky čemuž se zvýší jeho využití a dojde k lepšímu porozumění a spolupráci v oblasti územního rozvoje.

Maria José Festas
předsedkyně Výboru vyšších úředníků
14. zasedání evropské konference
ministrů zodpovědných za územní plánování Rady Evropy (CEMAT/CoE)

Úvod

Ve většině evropských států je v kontextu politik územního rozvoje často používána řada specifických výrazů a pojmů. Některé z nich jsou již tradičními odbornými výrazy, jiné byly do odborného slovníku zahrnuty teprve nedávno, zvláště po zpracování a vydání Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy k Řídícím principům trvale udržitelného územního rozvoje evropského kontinentu a také Evropských perspektiv územního rozvoje (ESDP)¹. Cílem tohoto hesláře je definovat vybrané výrazy a vysvětlit jejich vývoj a využití.

Heslář je určen širokému okruhu úředníků, odborníků a zástupců občanské společnosti, kteří jsou zapojeni do politik územního rozvoje a obdobných aktivit na různých úrovních. Zaměřuje se na objasnění široce používaných pojmů a výrazů v oblasti územního rozvoje a také na vysvětlení odlišností mezi nimi.

Současnou podobu hesláře nelze považovat za konečnou. V budoucnu mohou být s ohledem na další požadavky a vývoj aktivit územního rozvoje přidány další pojmy a výrazy.

Každý pojem a výraz uvedený v hesláři obsahuje definici, zpravidla následovanou poznámkami v kurzívě, které blíže informují o jeho původu, kontextu, vývoji nebo důsledcích implementace. Velká část pojmů nebo výrazů spolu navzájem souvisí, ať už podobností významu, nebo z hlediska koncepce. Tyto souvislosti jsou v hesláři rovněž zachyceny.

Pro zpracování hesláře byla použita nespočetná řada dokumentů², které zahrnují buď definice, nebo informace o významu příslušných výrazů. V řadě případů jsou si různé výrazy co do významu velmi blízké. Ty byly seskupeny do jedné kategorie, přičemž text ilustruje, jak nepatrné rozdíly se mezi nimi vyskytují.

¹ Schválená v r. 1999.

² Mezi nimi řada dokumentů CEMAT/Rady Evropy, včetně Řídících principů (Doporučení Rec. (2002) 1 Výboru ministrů Rady Evropy o Řídících principech trvale udržitelného územního rozvoje), Lublaňská deklarace o "Územní dimenzi udržitelného rozvoje" (13. CEMAT/CoE, 2003) a Lisabonská deklarace o "Sítích pro udržitelný územní rozvoj evropského kontinentu: Mosty přes Evropu" (14. CEMAT/CoE, 2006) (<http://www.coe.int/CEMAT>), stejně jako ESDP. Otevřená encyklopedie Wikipedie byla též cennou podporou při definování a výkladu řady pojmů a výrazů.

Seznam pojmů a výrazů obsažených v hesláři

Pojmy jsou uvedeny v abecedním pořadí anglické verze.

Accessibility	Dostupnost	7
Administrative level	Správní úroveň	7
Brownfield land	Brownfield	7
Business park	Podnikatelský park	8
Comprehensive spatial development approach	Komplexní přístup k územnímu rozvoji	8
Connectivity	Konektivita / propojitelnost	8
Conurbation	Souměstí (konurbace)	8
Cross-border, transnational, interregional co-operation	Přeshraniční, nadnárodní, meziregionální spolupráce	9
Cultural routes	Kulturní stezky	9
Derelict area	Opuštěná plocha	9
Disadvantaged regions	Znevýhodněné regiony	10
Endogenous development	Endogenní rozvoj	10
Environmental impact assessment	Posuzování vlivu záměrů na životní prostředí (EIA)	10
Environmental planning	Environmentální plánování	10
Euro corridor (Pan-European corridor)	Eurokoridor (paneurospýský koridor)	11
Functional urban area	Funkční městská oblast	11
Gateway cities	Města jako vstupní brány	11
Governmental level	Samosprávná úroveň	12
Integrated coastal management	Integrovaná správa pobřežních oblastí	12
Integrated planning	Integrované plánování	12
Land management	Správa využívání území	13
Landscape	Krajina	13
Landscape planning	Krajinné plánování	13
Landscape policies	Krajinné politiky	14
Land-use planning, zoning	Plánování využití území, zónování	14
Metropolitan region / Metropolitan area	Metropolitní region / metropolitní oblast	14
Natural risk / Natural hazard / Natural disaster	Přírodní riziko / přírodní nebezpečí / přírodní katastrofa	15
Participatory planning	Participativní plánování	15
Partnership / co-operation	Partnerství / spolupráce	15
Peripheral regions	Periferní regiony	16
Peri-urban regions	Příměstské regiony	16
Physical planning	Územní plánování	16
Polycentric spatial structure / Polycentric spatial development	Polycentrická územní struktura / polycentrický územní rozvoj	16
Public-private partnership	Partnerství veřejného a soukromého sektoru	17
Public services	Veřejné služby	17
Region	Region	18

Regional development / Regional planning	Regionální rozvoj / regionální plánování	18
River basin management	Správa povodí	18
Rural area / Countryside	Venkovská oblast / venkov	18
Rural development	Rozvoj venkova	19
Rural development pole	Pól rozvoje venkova	19
Spatial development, Spatial development policy	Územní rozvoj, politika územního rozvoje	19
Spatial development projects	Projekty územního rozvoje	20
Spatial planning	Územní plánování	20
Strategic environmental impact assessment	Posuzování vlivů koncepcí na životní prostředí (SEA)	20
Suburbanisation	Suburbanizace	20
Sustainable spatial development	Udržitelný rozvoj území	21
Sustainability assessment	Hodnocení udržitelnosti	21
Technological risk / Technological hazard	Technologické riziko / technologické nebezpečí	21
Technopole / Technology centre / Technology park / Science park	Technopól / technologické centrum / technologický park / vědecký park	22
Territorial cohesion	Územní soudržnost	22
Territorial co-operation	Územní spolupráce	22
Territorial development	Územní rozvoj	23
Territorial governance	Řízení území	23
Territorial potential	Územní potenciál	24
Territorial impact assessment	Hodnocení územních dopadů	24
Town and country planning	Územní plánování (měst a venkova)	24
Urban area	Městské území	25
Urban design	Navrhování měst	25
Urban development	Rozvoj měst	25
Urban ecosystem	Městský ekosystém	25
Urbanisation	Urbanizace	26
Urban management	Správa města	26
Urban planning	Plánování měst	26
Urban renewal / Urban regeneration / Urban revitalisation / Urban rehabilitation / Urban restoration	Obnova měst / regenerace měst / revitalizace měst / restaurování měst	27
Urban-rural partnerships	Partnerství města a venkova	27
Urban sprawl	Sídelní kaše	27
Urban structure / Settlement structure	Struktura měst / struktura osídlení	28

Seznam pojmů a výrazů obsažených v hesláři

Pojmy jsou uvedeny v abecedním pořadí dle českého překladu.

Brownfield	Brownfield land	7
Dostupnost	Accessibility	7
Endogenní rozvoj	Endogenous development	10
Environmentální plánování	Environmental planning	10
Eurokoridor (paneurospý koridor)	Euro corridor (Pan-European corridor)	11
Funkční městská oblast	Functional urban area	11
Hodnocení udržitelnosti	Sustainability assessment	21
Hodnocení územních dopadů	Territorial impact assessment	24
Integrovaná správa pobřežních oblastí	Integrated coastal management	12
Integrované plánování	Integrated planning	12
Komplexní přístup k územnímu rozvoji	Comprehensive spatial development approach	8
Konektivita / propojitelnost	Connectivity	8
Krajina	Landscape	13
Krajinné plánování	Landscape planning	13
Krajinné politiky	Landscape policies	14
Kulturní stezky	Cultural routes	9
Města jako vstupní brány	Gateway cities	11
Městské území	Urban area	25
Městský ekosystém	Urban ecosystem	25
Metropolitní region / metropolitní oblast	Metropolitan region / Metropolitan area	14
Navrhování měst	Urban design	25
Obnova měst / regenerace měst / revitalizace měst / restaurování měst	Urban renewal / Urban regeneration / Urban revitalisation / Urban rehabilitation / Urban restoration	27
Opuštěná plocha	Derelict area	9
Participativní plánování	Participatory planning	15
Partnerství / spolupráce	Partnership / co-operation	15
Partnerství města a venkova	Urban-rural partnerships	27
Partnerství veřejného a soukromého sektoru	Public-private partnership	17
Periferní regiony	Peripheral regions	16
Plánování měst	Urban planning	26
Plánování využití území, zónování	Land-use planning, zoning	14
Podnikatelský park	Business park	8
Pól rozvoje venkova	Rural development pole	19
Polycentrická územní struktura / polycentrický územní rozvoj	Polycentric spatial structure / Polycentric spatial development	16
Posuzování vlivů koncepcí na životní prostředí (SEA)	Strategic environmental impact assessment	20
Posuzování vlivu záměrů na životní prostředí (EIA)	Environmental impact assessment	10

Projekty územního rozvoje	Spatial development projects	20
Přeshraniční, nadnárodní, meziregionální spolupráce	Cross-border, transnational, interregional co-operation	9
Příměstské regiony	Peri-urban regions	16
Přírodní riziko / přírodní nebezpečí / přírodní katastrofa	Natural risk / Natural hazard / Natural disaster	15
Region	Region	18
Regionální rozvoj / regionální plánování	Regional development / Regional planning	18
Rozvoj měst	Urban development	25
Rozvoj venkova	Rural development	19
Řízení území	Territorial governance	23
Samosprávná úroveň	Governmental level	12
Sídelní kaše	Urban sprawl	27
Souměstí (konurbace)	Conurbation	8
Správa města	Urban management	26
Správa povodí	River basin management	18
Správa využívání území	Land management	13
Správní úroveň	Administrative level	7
Struktura měst / struktura osídlení	Urban structure / Settlement structure	28
Suburbanizace	Suburbanisation	20
Technologické riziko / technologické nebezpečí	Technological risk / Technological hazard	21
Technopól / technologické centrum / technologický park / vědecký park	Technopole / Technology centre / Technology park / Science park	22
Udržitelný rozvoj území	Sustainable spatial development	21
Urbanizace	Urbanisation	26
Územní plánování	Physical planning	16
Územní plánování	Spatial planning	20
Územní plánování (měst a venkova)	Town and country planning	24
Územní potenciál	Territorial potential	24
Územní rozvoj	Territorial development	23
Územní rozvoj, politika územního rozvoje	Spatial development, Spatial development policy	19
Územní soudržnost	Territorial cohesion	22
Územní spolupráce	Territorial co-operation	22
Venkovská oblast / venkov	Rural area / Countryside	18
Veřejné služby	Public services	17
Znevýhodněné regiony	Disadvantaged regions	10

Heslář

Pozn. překladatele: K usnadnění orientace jsou pojmy a výrazy v nadpisech ponechány ve stejné formě a abecedním pořadí jako v originální verzi.

Accessibility – Dostupnost

Dostupnost vypovídá o tom, jak snadno lze dosáhnout konkrétních destinací³. Mimo fyzické dostupnosti prostřednictvím dopravní infrastruktury přispívá k dostupnosti území také nehmotná dostupnost, která je dána propojitelností prostřednictvím moderních telekomunikačních systémů.

Dostupnost závisí na rozsahu a kvalitě dopravní infrastruktury a služeb. Vysoká úroveň dopravní dostupnosti pro občany znamená, že mohou dosáhnout mnoha destinací v krátkém časovém úseku, zatímco z obtížně dostupných míst se lidé za tutéž dobu dostanou do menšího počtu destinací. Novou formou dostupnosti je dostupnost nehmotná, která souvisí s rozvojem telekomunikačních systémů a jež hraje významnou roli v potenciálech územního rozvoje. Úroveň dostupnosti je velice důležitým faktorem pro územní rozvoj, zvláště v současném kontextu globalizace.

Viz též „Connectivity – Konektivita/propojitelnost“.

Administrative level – Správní úroveň

Správní (administrativní) úroveň odpovídá územně správní jednotce, kde je zřízena veřejná správa, a to nezávisle na tom, zda na příslušné úrovni této správy existuje nebo neexistuje volený orgán.

V evropských státech existují většinou tři nebo čtyři správní úrovně. Velmi časté jsou případy, kdy na jednom místě, tedy na určité správní úrovni (v regionu nebo v obci) koexistuje státní správa a samospráva. Tam, kde jsou různé správní úrovně závislé na jediné úrovni státní moci (na zvoleném orgánu), jde zpravidla o hierarchické uspořádání.

Viz též "Governmental level – Samosprávná úroveň".

Brownfield land – Brownfield

Brownfield je území původně využívané k průmyslovým nebo komerčním účelům, které může být kontaminováno nízkými koncentracemi nebezpečného odpadu nebo jiného znečištění, jež má po patřičné revitalizaci⁴ potenciál svého znovuvyužití. Někdy je jako brownfield označena pouze plocha, která byla dříve zastavěna a již se nevyužívá, tzn. nemusí být nutně kontaminována.

Brownfieldy existují zpravidla v průmyslových zónách měst na pozemcích s opuštěnými továrnami nebo komerčními budovami, nebo také v místech, kde proběhly jiné znečišťující aktivity. Brownfieldy menšího rozsahu lze ale nalézt také v řadě starších obytných čtvrtí, v místech bývalých čistíren, stanic pohonných hmot atd. Ačkoliv se brownfieldy po desetiletí nevyužívaly, klade se nyní s ohledem na stále rostoucí poptávku po zastavitelných plochách důraz na jejich dekontaminaci a revitalizaci pro další využití.

Viz též "Derelict area – Opuštěná plocha".

³ Viz též Wikipedie, otevřená encyklopedie.

⁴ Viz též Wikipedie, otevřená encyklopedie.

Business park – Podnikatelský park

Podnikatelský park resp. podnikatelská zóna je oblast, kde se na jednom místě nachází více kancelářských a komerčních objektů⁵. Podnikatelské parky jsou orientovány na terciární činnosti, čímž se liší od průmyslových zón (zpracovatelské činnosti) nebo technologických parků (vědecký výzkum a technologický rozvoj).

Podnikatelské parky se zpravidla nacházejí v předměstích na nejdostupnějších místech metropolitní silniční sítě.

Comprehensive spatial development approach – Komplexní přístup k územnímu rozvoji

Komplexní přístup k územnímu rozvoji je přístupem politiky územního rozvoje, který zohledňuje všechny faktory, jež mohou ovlivnit rozvoj určitého území, ať už jsou jakékoli povahy (může se jednat o přírodní faktory jako např. změnu klimatu nebo přírodní rizika, lidskou činnost související se soukromými investicemi nebo sociálním a kulturním chováním, veřejnou politiku v různých oblastech, atd.). Tento přístup věnuje zvláštní pozornost vzájemným souvislostem veřejných (odvětvových) politik, které jednoznačně působí na území, tak aby byl zajištěn vysoký stupeň územní soudržnosti a předešlo se nedostatkům, jakými jsou například nedostatečná součinnost, neoptimální alokace zdrojů a vytváření územních dopadů narušujících žádoucí rozvoj území.

Viz též "Spatial development – Územní rozvoj"; Sustainable spatial development - Udržitelný územní rozvoj".

Connectivity – Konektivita / propojitelnost

Konektivita určitého městského sídla nebo lokality odpovídá počtu, povaze a kapacitě dopravních a komunikačních (telekomunikačních) spojení s jinými městskými sídly a s hlavními sítěmi.

Stupeň konektivity nezávisí pouze na blízkosti hlavních dopravních a komunikačních sítí, ale také a především na blízkosti přístupových bodů k těmto sítím (železniční stanice, dálniční nájezdy). Koncept konektivity platí pro dopravní i telekomunikační sítě.

Viz též "Eurocorridor (Pan-European corridor) - Eurokoridor (paneurospký koridor); Accessibility - Dostupnost".

Conurbation – Souměstí (konurbace)

Souměstí (konurbace) je seskupení nebo plynulá síť městských celků, které se fyzicky sloučily vlivem populačního růstu a expanze. Jde o polycentrickou formu aglomerace⁶.

Pro vymezení pojmu souměstí musí být naplněny dva předpoklady – fyzická blízkost a dále spojitost zastavěných území, což ovšem nevylučuje existenci mezilehlých nezastavěných ploch. Souměstí se rozvíjela zpravidla během průmyslové revoluce, kdy se stavěla sídla v oblastech s významnými zdroji surovin (obzvláště v okolí dolů) nebo podél pásů pobřeží (mezi linií pobřeží a okolních hor).

⁵ Viz též - Wikipedie, otevřená encyklopedie.

⁶ Viz též - Wikipedie, otevřená encyklopedie.

Cross-border, transnational, interregional co-operation – Přeshraniční, nadnárodní, meziregionální spolupráce

Územní spolupráce mezi státy, regiony a obcemi je významným prvkem evropské integrace. Má za cíl odstranit negativní dopady státních hranic na územní rozvoj. Podle územního měřítká rozlišujeme:

- » **Přeshraniční spolupráci**, která se uskutečňuje na relativně krátkých vzdálenostech mezi oblastmi na obou stranách státní hranice. Přeshraniční spolupráce souvisí se všemi druhy činností, které běžně vykonávají místní a regionální komunity. Jedná se o ekonomický rozvoj, územní plánování, cestovní ruch a rekreaci, vzdělávání, dopravu, ochranu životního prostředí, atd. Do kategorie přeshraniční spolupráce patří Euroregiony a také často oblasti, kde sousedí více než dva státy (například region Sársko-Lotrinsko-Lucembursko, „triangl“ Horní Porýní).
- » **Nadnárodní spolupráci**, která je novějším typem územní spolupráce překračující hranice států, pokrývající velké územní celky (Atlantický oblouk, region Baltského moře, regiony západního Středomoří, atd.). Spolupráce je zaměřena více na konkrétní strategická témata, jako jsou například sítě metropolitních oblastí, podpora námořní ekonomiky přímořských regionů, všeobecné zlepšení dostupnosti, řada opatření prováděná k podpoře přírodního a kulturního dědictví, atd.
- » **Meziregionální spolupráci**, která má tematickou povahu, a odehrává se mezi regiony různých států, jež jsou od sebe mnohdy velmi vzdálené, zpravidla bez územní spojitosti. Meziregionální spolupráce může zahrnovat přesun know-how a zkušeností, společné zdokonalování technik a metod přispívajících k rozvoji regionů nebo podnikání, propagaci turismu do vzdálených destinací, atd. Meziregionální spolupráce může rovněž probíhat mezi regiony jednoho státu, ať už s, nebo bez územní návaznosti.

Cultural routes – Kulturní stezky

Kulturní stezky jsou stezky, které zahrnují významné prvky kulturního dědictví a tradic, ilustrující a dokládající určité epochy a události evropské historie. Kulturní stezky také zahrnují nehmotnou a územní dynamiku – na rozdíl od kulturní krajiny, která je více statická a určená hlavně krajinnými prvky.

Program kulturních stezek Rady Evropy je nástrojem pro pochopení evropských hodnot vznikajících rozmanitostí kultur a společenství, které vytvářejí podstatu Evropy. Je založen na tématech, která vycházejí z evropských hodnot a jež jsou společná rovnou pro několik evropských zemí. Tato témata jsou řešena v rámci multidisciplinární sítě, která je zřízená v několika členských státech. Objevují se v celé řadě projektů vícestanné spolupráce. Mezi kulturní stezky patří: poutní stezky, stezky ke klášterům, keltské stezky, hanzovní místa, stezky k památkám, architektura vojenských pevností v Evropě, atd. Kulturní stezky jsou významné pro rozvoj kulturního cestovního ruchu.⁷

Derelict area – Opuštěná plocha

Opuštěné plochy jsou (většinou městské) oblasti, kde došlo k významnému ekonomickému poklesu. Vyznačují se upadající nebo ukončenou průmyslovou činností, zavřenými provozovnami a opuštěnými domy, prázdnými obchody, degradovaným prostředím a ulicemi, které jsou v noci zcela prázdné. Některé opuštěné plochy, které jsou zároveň znečištěné, lze považovat za brownfieldy. Opuštěné plochy jsou hlavní příčinou degradace prostředí v městských oblastech.

Viz též "Brownfield land – Brownfield".

⁷ Viz Program kulturních tras Rady Evropy.

Disadvantaged regions – Znevýhodněné regiony

Znevýhodněné (nebo postižené) regiony jsou regiony s poměrně nízkou úrovní ekonomického rozvoje, jejíž příčinou mohou být geografická poloha (zvláště odlehlé a periferní oblasti), přírodní a klimatické podmínky (regiony v polárních oblastech nebo v oblastech vystavených suchu, horské regiony), charakteristiky populace (řídce osídlené regiony s extrémně nízkou hustotou populace, regiony postižené odlivem obyvatel) nebo omezená dostupnost (ostrovní regiony, regiony nedostatečně propojené s centry efektivní dopravní infrastrukturou). Za znevýhodněné regiony jsou také často považovány regiony charakterizované zastaralými ekonomickými strukturami (staré průmyslové regiony vystavené ekonomické přeměně).

Na podporu znevýhodněných regionů se přednostně zaměřuje regionální rozvojová politika, která je orientována na rozvoj infrastruktury a technologií a na podporu vzdělávání, odborné kvalifikace a ekonomických aktivit.

Endogenous development – Endogenní rozvoj

Endogenní rozvoj je specifickou formou ekonomického rozvoje, která je primárně postavena na vnitřních zdrojích určitého území. Mezi ně patří například přírodní zdroje a suroviny, dovednosti, znalosti a inovační schopnosti, specifická místní produkce (zemědělství, lesnictví, řemeslná a rukodělná výroba), faktory atraktivity pro rezidenční trh a cestovní ruch (klimatické podmínky, přírodní a kulturní dědictví, atraktivita krajiny a její další hodnoty).

Endogenní rozvoj je v protikladu (nebo doplňuje) exogenní rozvoj, který je založen na podnikatelských investicích plynoucích z jiného státu nebo regionu.

Environmental impact assessment – Posuzování vlivů záměrů na životní prostředí (EIA)

Posuzování vlivů záměrů na životní prostředí je analýzou pravděpodobných vlivů, které může mít záměr (projekt) na ekosystémy, lidské zdraví a na přírodu. V této souvislosti se analyzuje zejména: kontaminace půdy, znečišťování ovzduší, působení hluku na lidské zdraví, ekologické dopady mj. na ohrožené druhy, geologická rizika nebo znečišťování vod.

Nařízení EU o posuzování vlivů na životní prostředí (EIA) bylo schváleno v r. 1985 a novelizováno v letech 1997 a 2003. Procedura EIA zajišťuje, aby důsledky záměrů na životní prostředí byly identifikovány a zhodnoceny ještě před jejich schválením. Veřejnost přitom může vyjádřit svůj názor, všechny připomínky jsou při povolování záměru vzaty v úvahu. Veřejnost je poté informována o rozhodnutí.

Viz též "Strategic environmental impact assessment – Posuzování vlivů koncepcí na životní prostředí".

Environmental planning – Environmentální plánování

Environmentální plánování je poměrně novou disciplínou zaměřenou na propojení územního plánování se zájmy životního prostředí⁸. Environmentální plánování se týká jak městských/metropolitních, tak i venkovských/přírodních oblastí. Environmentální plánování zohledňuje celou řadu předpisů na ochranu životního prostředí s evropskou/lokální působností.

Nejobvyklejším projevem environmentálního plánování je pečlivé posouzení vlivů na životní prostředí u projektů a programů týkajících se využití území, ekonomického rozvoje, dopravy, rozvoje bydlení, vzduchu, hluku, vody, mokřadů, ohrožených druhů a jejich stanovišť, ekosystémů, záplavových zón, pobřežních zón, vizuálních aspektů, atd.

⁸ Viz též Wikipedie, otevřená encyklopedie.

Eurocorridor (Pan-European corridor) – Eurokoridor (pan-evropský koridor)

Eurokoridor je prostorovou kategorií lineární povahy spojující velké aglomerace ležící na různých stranách státních hranic. V Evropě jsou to oblasti s prudkou a rozsáhlou dynamikou, pro které státní hranice neznamenaají žádnou překážku. V eurokoridorech lze rozlišit čtyři vzájemně propojené dimenze: infrastrukturu a dopravu (hlavně transevropské sítě - TEN), urbanizaci, ekonomický rozvoj a udržitelnost životního prostředí.

Prudká dynamika zón eurokoridorů je ve smyslu prostorovém i politickém čím dál složitější. Kvůli napětí mezi rozdílnými záměry – preference rychlé výstavby nové infrastruktury nebo obchodních zón na straně jedné a zachování přírody a (venkovské) krajiny na straně druhé – mohou vznikat politické konflikty. Z toho důvodu je v kontextu územního plánování a politiky rozvoje eurokoridorů potřeba aplikovat moderní přístupy.

Functional urban area – Funkční městská oblast

Funkční městská oblast je oblast, v níž se projevuje vliv města. Obvykle je vymezena na základě statistických údajů (např. pomocí dojížděkové vzdálenosti).

Ve většině evropských států se definice pro funkční městské oblasti používá, případně existují obdobné kategorie jako např. oblasti dojížděky za prací, spádové oblasti, zóny dojížděky, funkční městské regiony. Identifikovat a vymezit funkční městské oblasti (FUA) na evropské úrovni bylo cílem vybraného projektu v rámci Programu ESPON I, pro tyto účely byly použity harmonizované statistické definice.⁹

Gateway cities – Města jako vstupní brány

Tato města jsou klíčová vstupní místa do Evropy. Jedná se typicky o města s polohou u hlavních přístavů a/nebo letišť, anebo o veletržní města, města pořádající výstavy nebo také kulturní centra, která se těší velkému zájmu mezinárodních turistů.

Odstranění národních hranic uvnitř Evropské unie a rozšiřování EU přineslo nové možnosti. Města a metropolitní regiony, které byly dříve na okraji národních územních celků nebo byly propojeny zejména se zeměmi mimo EU, se mohou nově stát „vstupními branami“ v polycentrických sítích. Pro naplnění tohoto potenciálu však musejí být napojena na transevropské sítě TEN. Globální „vstupní brány“ jsou významnými městskými konglomeracemi, často zahrnujícími území více než jednoho města, které mohou nabídnout zboží a služby v mezinárodním rozsahu. Jsou závislá na kombinaci více faktorů – na dostatečné velikosti, výborném dopravním spojení (s polohou blízko uzlů mezinárodní letecké a železniční dopravy), kvalitních informačních a telekomunikačních sítích vytvářejících dobré podmínky pro prostředí "bohaté na znalosti", na vysoce kvalitních vědeckých a výzkumných institucích (většinou ve formě univerzit a výzkumných center), které pomáhají vytvářet potenciál pro špičkový výzkum a produkovat vysoce kvalifikovanou pracovní sílu. Zásluhou těchto vlastností se globální „vstupní brány“ stávají atraktivní pro přímé zahraniční investice a významný mezinárodní export zboží a služeb.

⁹ Viz též Studii ESPON 1.1.1. "Role, specifická situace a potenciály městských oblastí jakožto uzlů v polycentrickém rozvoji", koordinovanou Nordregiem. Závěrečná zpráva. 2004.

Governmental level – Samosprávná úroveň

Samosprávné úrovně odpovídají územně správním jednotkám, v nichž je ustaven volený orgán s vlastní správou.

V decentralizovaných zemích existují obvykle tři nebo čtyři úrovně řízení, zatímco ve více centralizovaných zemích bývají pouze dvě úrovně (národní a místní).

Viz též "Administrative level – Správní úroveň", "Territorial governance – Řízení území".

Integrated coastal management – Integrovaná správa pobřežních oblastí

Pro environmentálně a ekonomicky udržitelné, sociálně spravedlivé a soudržné řízení evropských pobřežních zón je nezbytná aplikace integrovaného, participativního územního přístupu. Tento přístup je zaměřen na řešení protichůdných požadavků společnosti na produkty a služby, přičemž bere v potaz současné i budoucí zájmy. Hlavními cíli jsou:

- » posílení managementu odvětví zlepšením vzdělávání, legislativy a personálního obsazení;
- » zachování biologické diverzity pobřežních ekosystémů tím, že nedochází k ničení biotopů, jejich znečištění a nadměrnému využívání;
- » podpora racionálního rozvoje a udržitelného využívání pobřežních zdrojů.

Pobřežní zóny mají strategický význam. Jsou domovem značné části evropské populace, důležitým zdrojem potravy a surovin, významným článkem dopravy a obchodu, místem některých nejcennějších biotopů a oblíbenou destinací pro volný čas. Přesto pobřežní zóny čelí vážným problémům, které souvisejí s ničením biotopů, kontaminací vod, erozí pobřeží a exploatací zdrojů. Toto čerpání omezených zdrojů pobřežních zón (včetně omezeného fyzického prostoru) vede k čím dál četnějším konfliktům mezi způsoby jejich využití, např. mezi akvakulturou a cestovním ruchem. Pobřežní zóny také trpí vážnými sociálně ekonomickými a kulturními problémy, jako je oslabení sociální struktury, sociální vyloučení, nezaměstnanost a ničení pozemků vlivem eroze. Na úrovni EU probíhá implementace programu Integrovaná správa pobřežních zón (ICZM).

Viz též "Integrated planning – Integrované plánování".

Integrated planning – Integrované plánování

Integrované plánování (na rozdíl od plánování jednotlivých odvětví) je procesem, který propojuje plánování na různých úrovních s plánováním různých odvětví. Díky tomuto postupu lze získat souhrnný přehled o zdrojích a vazbách a vytvářet strategická rozhodnutí. Integrované plánování má zásadní význam pro institucionální iniciativy a alokaci zdrojů. V rámci integrovaného (nebo komplexního) plánování jsou společně využívány a kombinovány faktory ekonomické, sociální, ekologické a kulturní tak, aby rozhodnutí o využití území a zdrojů směřovaly k udržitelnému územnímu rozvoji.

Land management – Správa využívání území

Správa využívání území může být definována jako proces řízení využívání a rozvoje územních zdrojů udržitelným způsobem¹⁰.

Jelikož jsou zdroje území využívány pro řadu účelů, které se navzájem ovlivňují a mohou si konkurovat, mělo by být využití území plánováno a spravováno integrovaným způsobem. Správa využívání území úzce souvisí s plánováním využití území a s územním plánováním. Může také zahrnovat činnosti související s vytvořením rezervy pozemků (výkup půdy úřady veřejné správy pro usnadnění budoucího využití území, např. vznik chráněných přírodních oblastí nebo rozvojových ploch ke specifickým účelům, jako je bydlení nebo infrastruktura).

Landscape – Krajina

Podle Evropské úmluvy o krajině znamená "krajina" část území, tak jak je vnímána obyvatelstvem, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů¹¹.

Řídící principy¹² uvádějí, že "Evropa je složena z mnoha různých krajin. Ty jsou významnou součástí evropského dědictví a svědkem minulých a současných vztahů mezi člověkem a jeho přírodním a vytvořeným prostředím. Rozvoj výrobní techniky v zemědělství, lesnictví a průmyslu a změny v plánování měst, v dopravě a dalších typech infrastruktury, v cestovním ruchu a ve způsobu využívání volného času urychlují přeměnu evropské krajiny a mohou mít také negativní dopad na její kvalitu a využití. To se netýká pouze vzácných přírodních krajin, ale také všech typů kulturních krajin, zvláště těch, které jsou nezbytnou složkou městského prostředí."

Landscape planning – Krajinné plánování

Krajinné plánování je aktivitou, do níž jsou zapojeni odborníci z veřejného i soukromého sektoru. Je zaměřeno na vytváření, ochranu, zvelebování a obnovování krajin v různém rozsahu, od pásů zeleně a veřejných parků po rozsáhlé oblasti, jako jsou lesy a rozlehlé přírodní oblasti, a na rekultivaci krajin degradovaných důlní činností nebo skládkováním odpadů.

Krajinné plánování obsahuje poznatky z mnoha oborů jako například z krajinné architektury a designu krajiny, ochrany přírody, botaniky, ekosystémů, pedologie, hydrologie, kulturní krajiny atd. Pro stanovení obsahu a postupů krajinného plánování hraje významnou roli Ustanovení Evropské úmluvy o krajině.

Viz též "Landscape – Krajina; Landscape policies – Krajinné politiky".

¹⁰ Viz též Wikipedie, otevřená encyklopedie.

¹¹ Evropská úmluva o krajině vstoupila v platnost v r. 2004. Rada Evropy.

¹² Řídící principy udržitelného územního rozvoje evropského kontinentu. CEMAT 2000.

Landscape policies – Krajinné politiky

Podle Evropské úmluvy o krajině znamená “krajinná politika” vyjádření všeobecných zásad, strategií a pokynů kompetentními veřejnými orgány, které umožňuje přijetí specifických opatření, zaměřených na ochranu, správu a plánování krajiny.

V tomto obecném rámci lze definovat různé typy krajinných politik. Evropská úmluva o krajině uvádí:

- » *“ochrana krajiny” znamená činnosti směřující k zachování a udržení význačných nebo charakteristických vlastností krajiny, utvářených přírodní konfigurací a/nebo lidskou činností a právem považovaných za její historickou hodnotu;*
- » *“správa krajiny” znamená činnost, která má z hlediska udržitelného rozvoje zajistit*
- » *pravidelnou péči o krajinu s cílem řídit a harmonizovat změny, které jsou způsobeny sociálními, hospodářskými a environmentálními procesy;*
- » *“plánování krajiny” znamená cílevědomé činnosti zaměřené na zvyšování kvality, obnovu nebo tvorbu krajiny.*

Řídící principy uvádějí:

- » *“politika územního rozvoje může přispět k ochraně, správě a zlepšování krajin prostřednictvím přijetí adekvátních opatření, zvláště pak organizací lepších interakcí mezi různými odvětvovými politikami s ohledem na jejich územní dopady”. K tomuto cíli mohou přispět různé typy opatření, jako začlenění rozvoje krajiny do územního plánování a odvětvových politik, průzkum a hodnocení krajin, implementace integrovaných politik, zohlednění rozvoje krajiny a její ochrany v mezinárodních programech a v přeshraniční a nadnárodní spolupráci, zvyšování povědomí lidí, soukromých organizací a místních úřadů o hodnotě krajin a intenzivnější začlenění rozvoje krajiny do výukových programů.*

Land-use planning, zoning – Plánování využití území, zónování

Plánování využití území je multidisciplinárním odvětvím veřejné politiky, jehož cílem je řádné uspořádání a regulace využívání území¹³. To konkrétně znamená vědecké, estetické a systematické využití území, zdrojů, zařízení a služeb s ohledem na zajištění hmotné, ekonomické, sociální a ekologické efektivity, zdraví a kvality života lidí žijících v městě nebo na venkově.

Zónování je důležitou složkou plánování využití území. Běžně reguluje, které druhy činností budou povoleny na konkrétních pozemcích (jako jsou veřejná prostranství a plochy určené pro bydlení, zemědělství, obchod nebo průmysl), hustotu, v jaké mohou být tyto aktivity vykonány, rozlohu zástavby atd.

Metropolitan region / Metropolitan area – Metropolitní region / Metropolitní oblast

Metropolitní oblast je sídelní systém, který se skládá z velkého města (spolu s jeho předměstími) a z přilehlých zón jeho vlivu, jež mohou zahrnovat různá městská centra rozdílných velikostí¹⁴. Tyto přilehlé zóny jsou většinou takzvanou spádovou oblastí. Součástí metropolitních oblastí jsou také mezilehlé volné plochy.

Za metropolitní region se obvykle považuje region (ve smyslu správním nebo geografickém), jemuž dominuje významná metropolitní oblast. Z hlediska územního je proto jeho rozloha větší, než je tomu u metropolitní oblasti, ale podle některých interpretací mají oba pojmy – metropolitní oblast a metropolitní region – podobný význam.

¹³ Řídící principy udržitelného územního rozvoje evropského kontinentu. CEMAT 2000.

¹⁴ Řídící principy udržitelného územního rozvoje evropského kontinentu. CEMAT 2000.

Natural risk / Natural hazard / Natural disaster – Přírodní riziko / přírodní nebezpečí / přírodní katastrofa

Časté přírodní události představují pro člověka a životní prostředí značné riziko. Ohrožují životy lidí a zvířat a mohou způsobit vážné škody na majetku. Z tohoto důvodu musí být před přírodními riziky lidská sídla co nejvíce chráněna příslušnými preventivními opatřeními.

Přírodní události můžeme podle jejich intenzity, dopadů a rozsahu škod označit za přírodní katastrofy. Přírodní katastrofa je tedy důsledkem kombinace přírodního nebezpečí a lidských aktivit¹⁵.

Mezi hlavní přírodní nebezpečí patří: laviny, sucha, zemětřesení, záplavy, sesuvy půdy, sopečné erupce, tsunami, tornáda, cyklony, přírodní požáry atd.

V posledních desetiletích jsme byli svědky významného nárůstu výskytu, závažnosti a intenzity přírodních katastrof. Značný prostor pro snížení rizika poskytují metody prevence katastrof a zmírnění jejich dopadů, které jsou založené například na moderních technologiích předpovídání počasí a na dalším vývoji systému včasného varování, na lepším využití území a plánování sídel a také na dodržování bezpečnějších stavebních postupů.

Participatory planning – Participativní plánování

Participativní plánování je specifickou formou plánovacích činností, prováděných veřejnou správou převážně na místní úrovni, která umožňuje obyvatelům zapojit se do procesu plánování.

Nejběžnější formou participačního plánování je konzultace projektů s obyvateli před jejich formálním schválením. Využívají se také náročnější a kreativnější formy účasti veřejnosti jako workshopy, veřejné debaty atd. V participativním plánování stále narůstá význam internetu, a to buď pro šíření informací o projektech, nebo v kontextu interaktivních komunikačních systémů.

Partnership / co-operation – Partnerství / spolupráce

Za posledních několik desetiletí prošlo řízení územního rozvoje – díky potřebě efektivnější reakce na nové výzvy – významnými změnami. Zatímco v minulosti u něj převažoval hierarchický charakter s vedením shora dolů, řada faktorů vedla k přijetí pružnějších přístupů, v nichž hrají spolupráce a partnerství významnější úlohu. Jedná se zejména o tyto oblasti:

- » vertikální a horizontální vztahy mezi orgány veřejné správy odpovědnými za územní plánování a za odvětvové politiky s územními dopady, částečně nahrazené autoritativními vztahy, které umožňují soudržnost veřejných politik a mají za cíl vytvořit přidanou hodnotu ve věci územní soudržnosti a udržitelnosti;
- » vztahy mezi orgány veřejné správy a subjekty reprezentujícími občanskou společnost, kterými má být posílena participace občanské společnosti na záměrech územního plánování, více sladěna veřejná politika se záměry soukromého sektoru, zvláště při investičních záměrech, a také urovnány potenciální střety zájmů;
- » vztahy mezi městskými a venkovskými oblastmi, jejichž cílem je posílit rozvoj venkovských oblastí díky službám poskytovaným městskými subjekty, zmírnit tlak vyvíjený metropolitními oblastmi na okolní venkovské oblasti a zajistit různé funkce v rámci trvalejších vztahů mezi městem a venkovem;
- » přeshraniční a nadnárodní vztahy, jejichž cílem je harmonizace politik územního rozvoje překračující hranice států.

¹⁵ Řídící principy udržitelného územního rozvoje evropského kontinentu. CEMAT 2000.

Peripheral regions – Periferní regiony

Periferní regiony jsou oblasti, které se nacházejí daleko od hlavních městských a ekonomických center, a to buď v rámci jednoho státu, nebo evropského kontinentu. Periferní regiony mají zpravidla nižší ekonomický potenciál a horší dostupnost než regiony bližší centru. Periferním regionům je věnována zvláštní pozornost v politice regionálního rozvoje.

Peri-urban areas – Příměstské regiony

Příměstské regiony jsou oblasti, které jsou svým způsobem přechodem mezi jednoznačně venkovskými a městskými oblastmi. Tyto oblasti často vytváří bezprostřední rozhraní mezi městem a venkovem a stává se, že časem získávají zcela městský charakter. Příměstské regiony nalezneme tam, kde hrají klíčovou roli lidé – jedná se totiž o osídlené oblasti.

Většina příměstských oblastí je na okraji stávajících městských oblastí, mohou to však být také shluky obytné zástavby ve venkovské krajině. Příměstské oblasti jsou nejčastěji výsledkem procesu suburbanizace či živelného růstu měst.

Viz též „Suburbanisation – Suburbanizace“.

Physical planning – Územní plánování

Územní plánování úzce souvisí s plánováním využití území, urbanistickými projekty, plánováním dopravy, krajinným plánováním, stavebními projekty atd. Zabývá se činnostmi, které bezprostředně ovlivňují a plánují strukturu a prostředí měst a jejich okolí (na rozdíl od plánování ekonomických nebo sociálních činností).

Polycentric spatial structure / Polycentric spatial development – Polycentrická struktura území / polycentrický územní rozvoj

Polycentrická struktura území souvisí s morfologií systému osídlení a předpokládá existenci několika aglomerací podobné velikosti na různých úrovních hierarchie měst. To je opakem situace, kdy jedno velké městské centrum ovládá všechny úrovně a dokonce eliminuje přítomnost středně velkých měst. Princip polycentrické územní struktury a polycentrického územního rozvoje lze aplikovat v různě velkém měřítku, od celoevropského až po regionální.

Koncept polycentrického územního rozvoje poprvé zazněl v Evropské debatě o politikách územního rozvoje v rámci Evropských perspektiv územního rozvoje (ESDP) a pak byl převzat do Řídících principů. Polycentricita systémů osídlení se používá k podpoře udržitelného rozvoje území a k omezení územních disparit.

Důležitým aspektem polycentricity je její použitelnost na různých úrovních:

- » *v evropském měřítku by měla polycentricita umožnit vznik alternativních zón globální ekonomické integrace, které by měly působit proti polarizačním účinkům tzv. pentagonu Londýn-Paříž-Milán-Mnichov-Hamburg;*
- » *ve středně velkém měřítku (např. v národním měřítku nebo na úrovni nadnárodních oblastí) by polycentricita měla vést k vyváženému systému osídlení s růstem, který přináší výhody většímu počtu metropolitních oblastí různé velikosti, a nikoliv jen hlavním městům;*
- » *na úrovni regionů by polycentricita měla zajistit, aby ekonomický růst a územní rozvoj přinášel výhody také středně velkým a menším městům v zájmu udržení a zvýšení životaschopnosti částí regionu, které mají spíše venkovský charakter.*

Rezoluce CEMAT č. 1 (2006) týkající se "Polycentrického rozvoje na podporu konkurenceschopnosti a zlepšování soudržnosti" naznačuje, že polycentricita je zastřešujícím tématem k různým koncepčním debatám. V zájmu podpory polycentrického rozvoje by politiky územního rozvoje měly:

- » podporovat funkční komplementaritu mezi úrovněmi veřejné správy;
- » zohlednit překrývání (přesahy) polycentrických sítí;
- » podporovat integrovanou, mezioborovou víceúrovňovou politiku;
- » podporovat budování institucionálních kapacit;
- » zohlednit existenci měkkých nástrojů, jejichž pomocí lze efektivněji využít dostupnou infrastrukturu a lidské zdroje;
- » zaměřit se na růstové potenciály, chápat města jako ekonomické motory nezbytné pro vnitřní rozvoj regionů;
- » podporovat správní a organizační struktury, které mají kompetenci podporovat spravedlivé sdílení a redistribuci různých regionálních zdrojů a jsou schopné tlumit zátěže a negativní dopady územních rozhodnutí, která často překračují hranice místní správy.

Public-private partnership – Partnerství veřejného a soukromého sektoru

Partnerství veřejného a soukromého sektoru je formální dohoda (zpravidla smlouva) mezi orgánem veřejné správy (vládou, krajským nebo městským úřadem) a jedním nebo několika soukromými subjekty o spolupráci v investiční výstavbě nebo poskytování služeb.

Výběr soukromých podnikatelských subjektů zpravidla probíhá na bázi soutěže. Úlohou orgánu veřejné správy je zajistit, aby při dané akci byly respektovány veřejné zájmy. Pro tyto účely jsou smluvně ošetřeny veškeré povinnosti soukromých subjektů, a to z hlediska dodávek a poskytnutých služeb, investičního kapitálu, dodržování norem bezpečnosti atd. Soukromé subjekty se zpravidla účastní financování a/nebo poskytnou služby. Partnerství veřejného a soukromého sektoru může mít různé formy (např. koncese, projekty typu BOT - postav, provozuj, převed' aj.). V souvislosti s neoliberálními ekonomickými systémy, které v minulých desetiletích převládaly, byla v celé Evropě na základě tohoto typu spolupráce vytvořena řada projektů.

Public services – Veřejné služby

Veřejné služby jsou obecným pojmem, který označuje služby poskytované občanům veřejnou správou (přímo nebo nepřímo). Veřejné služby jsou občanům poskytovány v řadě odvětví, jako je např. veřejná doprava, poštovní služby, zdravotnictví, školství, telekomunikace atd.¹⁶

Veřejné služby jsou postaveny na zásadách rovnosti (rovný přístup pro každého) a přiměřené dostupnosti (většina služeb je dotovaná, protože nejsou ziskové). V souvislosti s neoliberálním přístupem, který se v Evropě rozvíjel v posledních desetiletích, bylo mnoho veřejných služeb zprivatizováno a zčásti nebo zcela transformováno na soukromé služby, což s sebou přineslo i nárůst cen a horší podmínky z hlediska dostupnosti. Tento vývoj vyvolal debaty, které dosud přetrvávají. V terminologii EU se pro veřejné služby používá pojem „služby obecného zájmu“.

¹⁶ Řídící principy udržitelného územního rozvoje evropského kontinentu. CEMAT 2000.

Region – Region

Pojem „region“ je velmi široký a může se týkat:

- » zeměpisné oblasti, která má silnou přirozenou identitu a homogenitu (např. horská nebo pobřežní oblast);
- » území vyznačující se výraznou ekonomickou identitou a homogenitou (např. polarizované území v okolí metropole, oblast charakteristická specifickými činnostmi – např. zpracovatelským průmyslem);
- » územněsprávní jednotky spravované voleným krajským úřadem nebo zástupci státní správy;
- » území se zvláštní kulturní identitou a historií (regionální jazyk a kultura atd.).

Regional development / Regional planning – Regionální rozvoj / regionální plánování

Za regionální rozvoj je považován růst prosperity regionu a také činnosti, které k němu vedou. Regionální rozvoj má silně ekonomickou orientaci, může však zahrnovat také sociální a kulturní aspekty.

Regionální plánování je součástí plánování využití území a zabývá se uspořádáním infrastruktury, rozvojem sídel a nezastavěným územím v regionálním měřítku.¹⁷ Regionální plánování zpravidla přispívá k regionálnímu rozvoji, může ale sledovat i další cíle jako např. environmentální udržitelnost. Za regionální plánování jsou obecně považovány činnosti územního plánování, které mají regionální rozsah.

River basin management – Správa povodí

Správa povodí se týká správy vodních zdrojů v povodí řeky a zahrnuje řeku hlavní, všechny její přítoky a rovněž vody podzemní. Mezi vodohospodářské činnosti patří protipovodňová prevence, kontrola činností ovlivňujících úroveň a kvalitu vodních zdrojů (odčerpávání vody, průmyslové a difúzní znečištění) a všechna opatření nezbytná k udržení ekologické rovnováhy v hydrologickém systému povodí.

Rural area / Countryside – Venkovská oblast / venkov

Venkovské oblasti jsou řídko osídlené oblasti bez významného velkého města. Venkov je charakteristický určitými krajinnými formami a využitím území, zásadní roli zde mají zemědělské a přírodní oblasti.

Z hlediska ekonomického zaměření dochází ke stále větší diverzifikaci venkovských oblastí. Ačkoliv v mnoha těchto oblastech hraje stále významnou roli zemědělství, rozvíjejí se zde i další obory, které jsou zdrojem příjmů, jako je např. turistický ruch, průmyslová malovýroba, rezidenční ekonomika (stěhování důchodců na venkov), výroba obnovitelných zdrojů energie aj. Mnoho venkovských oblastí je multifunkčních a některé z nich jsou pod silným vlivem metropolitních oblastí a velkých měst v důsledku zlepšující se dopravní dostupnosti a komunikačních prostředků.

Viz též „Rural development – Rozvoj venkova; Rural development pole – Pól rozvoje venkova“.

¹⁷ Řídící principy udržitelného územního rozvoje evropského kontinentu. CEMAT 2000.

Rural development – Rozvoj venkova

Rozvoj venkova je specifickým aspektem rozvoje území. Má svůj původ v minulosti, kdy se více než jedno století průmyslová a městská společnost v Evropě rozvíjela na úkor venkovských oblastí, zvláště těch nejdlehlých a periferních. Rozvoj venkova se proto nyní stal ve většině evropských států prioritou v politikách územního rozvoje.

V posledních letech došlo v Evropě k silné diverzifikaci venkovských oblastí, kdy některé venkovské oblasti silně profitují z blízkosti velkých aglomerací, jiné zase z turistického ruchu a/nebo z osídlování důchodci. Stále však existuje řada venkovských oblastí, která je znevýhodněna svou odlehlostí a sociálním vyloučením obyvatel vedoucím až k jejich vystěhování. Z toho vyplývá, že úkoly související s rozvojem venkova jsou značně různorodé a do velké míry závislé na souvislostech a podmínkách v dané oblasti. Může se jednat o zlepšení dopravní dostupnosti, životních podmínek, životního prostředí, o ochranu kulturních krajín a kulturního a přírodního dědictví, podporu tzv. měkkého cestovního ruchu, pobídky malým a středně velkým městům a velkým obcím k tomu, aby mohly poskytovat služby menším obcím v jejich okolí, nebo o podporu kvalitní regionální zemědělské, lesnické a řemeslné produkce za použití ekologicky šetrných výrobních postupů.

Rural development pole – Pól rozvoje venkova

Pól rozvoje venkova je obydlená, významně venkovská oblast, kde probíhá sociální, ekonomický a územní rozvoj podle integrovaného a dlouhodobého plánu rozvoje. Pól venkovské oblasti není aglomerace, ale čistě venkovské území, které může zahrnovat jedno nebo několik malých měst.

Plán rozvoje území stanoví krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé cíle. Specifikuje zásady pro rozvoj a také lidské a finanční zdroje, jimiž má být dosaženo očekávaných výsledků. V procesu jeho přípravy a hodnocení výsledků musí fungovat spolupráce mezi občanskou společností, veřejnými a soukromými subjekty¹⁸.

Spatial development, Spatial development policy – Územní rozvoj, politika územního rozvoje

Územní rozvoj se týká rozvoje území ve všech jeho dimenzích (ekonomické, sociální, environmentální a hmotné).

Monitorování územního rozvoje (např. v souvislosti s programem ESPON), vypracování analýz trendů územního rozvoje a prognóz územního rozvoje jsou aktivity nezbytné pro přípravu politik územního rozvoje.

Politika územního rozvoje je poměrně nový koncept z devadesátých let (po schválení ESDP a Řídících principů). Je to politika, která podporuje rozvoj území v souladu s obecnými zásadami trvale udržitelného územního rozvoje. K dodržení těchto obecně platných zásad popsanych v Řídících principech a v ESDP by měly směřovat různé veřejné politiky (odvětvové i neodvětvové).

Viz též „Territorial development – Územní rozvoj; Sustainable spatial development – Udržitelný územní rozvoj“.

¹⁸ Definice navržena mezinárodní asociací Rurality-Environment-Development (RED)

Spatial development projects – Projekty územního rozvoje

Projekty územního rozvoje jsou projekty vytvořené nebo kontrolované orgány veřejné správy, které přispívají k územnímu rozvoji v různě velkých měřítcích. Mezi projekty územního rozvoje může patřit budování infrastruktury, ekonomická podpora a rozvoj specifických oblastí, opatření k obnově měst, sanace poškozených ekosystémů atd.

Projekty územního rozvoje jsou v podstatě prvky komplexnějších strategií územního rozvoje. Zatímco některé projekty územního rozvoje jsou typu „shora dolů“ a účastní se jich hlavně orgány veřejné správy, jiné jsou typu „zdola nahoru“ a mohou zahrnovat občanskou společnost i soukromé zájmy (jako např. PPP projekty).

Spatial planning – Územní plánování

Územní plánování se týká metod, kterými veřejný sektor ovlivňuje distribuci lidí a činností v prostoru na různých úrovních¹⁹, stejně jako rozmístění infrastruktur a polohu rekreačních a přírodních oblastí.

Činnosti územního plánování jsou prováděny na různých správních úrovních (místní, regionální, národní), zatímco spolupráce v oblasti územního plánování může být realizována také v přeshraničním, nadnárodním a evropském kontextu.

Strategic environmental impact assessment – Posuzování vlivů koncepcí na životní prostředí (SEA)

SEA nesouvisí s pravděpodobnými vlivy individuálních projektů (jako je tomu v případě EIA), nýbrž s pravděpodobnými vlivy určitých plánů a koncepcí na ŽP.

Směrnice SEA (legislativa EU), která byla schválena v r. 2001, zajišťuje, aby environmentální důsledky určitých plánů a koncepcí byly identifikovány a hodnoceny už během jejich přípravy a před jejich schválením. Orgány veřejné správy a ochrany ŽP mohou vyjádřit svá stanoviska, která jsou v průběhu plánovacího procesu brána v potaz. Jakmile je plán či projekt schválen, veřejnost je seznámena s rozhodnutím a s jeho zdůvodněním. V případech, kdy lze očekávat dopady přesahující státní hranici, jsou dotčené členské státy a jejich veřejnost informovány a mají možnost vyjádřit své připomínky, které jsou následně rovněž zahrnuty do národního rozhodovacího procesu. Zapojením veřejnosti a zohledněním ekologických faktorů má SEA přispět k transparentnosti plánování, a tím i k dosažení udržitelného rozvoje.

Suburbanisation – Suburbanizace

Suburbanizace je proces rozvoje předměstí v okolí velkých měst a metropolitních oblastí. Proces suburbanizace je generovaný růstem (zvyšování celkového počtu obyvatel) a vnitřní přestavbou měst.

Oproti minulosti, kdy mnoho obyvatel větších měst bydlelo a pracovalo v jedné městské oblasti, dnes řada lidí za svou práci dojíždí z předměstí. Předměstí jsou obydlené čtvrti buď na okraji města, nebo za jeho oficiálními hranicemi, popřípadě i za vnějším obvodem souměstí. Proces suburbanizace je často přirovnáván k procesu sídelní kaše, a to zvláště v případech, kdy dochází k nárůstu problémů v souvislosti s dopravou a ničením krajiny a přírodních zdrojů²⁰.

Viz též „Urban sprawl – Sídelní kaše“.

¹⁹ Viz též Wikipedie, otevřená encyklopedie.

²⁰ Viz též Wikipedie, otevřená encyklopedie.

Sustainable spatial development – Udržitelný rozvoj území

Koncept udržitelného rozvoje je hlavním cílem Řídících principů. Udržitelnost je záležitostí dlouhodobých přístupů: výhody plynoucí z politik udržitelného rozvoje by měly mít dlouhodobý charakter a neměly by být ohroženy přehlížením významných souvislostí mezi veřejnými politikami nebo mezi odvětvími. V Řídících principech jsou identifikovány čtyři pilíře udržitelnosti území: ekonomická, sociální, ekologická a kulturní.

Udržitelnost evropské budoucnosti je ohrožena řadou faktorů, proto musí politika zaměřená na udržitelný územní rozvoj vyřešit nespočet úkolů, jako je např. odstraňování disparit, podpora vyváženého polycentrického rozvoje, opatření k revitalizaci upadajících sídlišť, zvýšení výkonnosti dopravních a energetických sítí, prevence a snižování potenciálních škod způsobených přírodními katastrofami, ochrana a zlepšování přírodního a zastavěného prostředí, podpora ekologicky šetrných postupů v zemědělství a lesnictví, dosažení rovnováhy mezi ochranou existujícího kulturního dědictví, získávání nových investic a podpora stávajících občanských a pracovních komunit v městských a venkovských oblastech a v neposlední řadě zvyšování účasti veřejnosti v procesu územního rozvoje.²¹

Viz též „Spatial development – Územní rozvoj“; *Comprehensive spatial development approach – Komplexní přístup k územnímu rozvoji*“.

Sustainability assessment – Hodnocení udržitelnosti

Již ve fázi návrhu produktu a procesů se rozhoduje o výši vynaložených nákladů a o jejich ekologické zátěži. Tato rozhodnutí jsou dlouhodobého charakteru, často mají horizont dvacet i více let. Hodnocení udržitelnosti je metoda, která má podpořit podniky v produkci více udržitelných výrobků a služeb.

Hodnocení životního cyklu výrobků má za cíl lépe pochopit jejich sociální, ekonomické a ekologické vlivy. Hodnocení vlivů z hlediska udržitelnosti (Sustainability Impact Assessment, SIA) se provádí i v širší perspektivě. Evropská unie např. používá SIA v rámci přípravy multilaterálních a bilaterálních obchodních dohod.²² Obdobné postupy, umožňující identifikovat dlouhodobé ekonomické, sociální a ekologické vlivy, mohou být také aplikovány v různých veřejných politikách a v rámci partnerství veřejného a soukromého sektoru.

Technological risk / Technological hazard – Technologické riziko / technologické nebezpečí

Technologické riziko je výhradně spojeno s lidskou činností při výrobě zboží a energie, v dopravě, stavebnictví atd. Za hlavní technologická rizika je považována činnost v průmyslu, atomových elektrárnách, hornictví, dále sem patří přeprava nebezpečných látek (pozemní, říční a námořní doprava) nebo protržení přehradní hráze.

Preventivní ochrana proti technologickým rizikům, jejímž účelem je omezení jejich výskytu a potenciálních negativních účinků, je zakotvena v příslušných národních právních předpisech. Může obsahovat opatření související s politikou územního rozvoje, zvláště z hlediska využití území.

²¹ Lublaňská deklarace o Územní dimenzi udržitelného rozvoje. CEMAT 2003.

²² Viz též Sdělení Evropské komise o hodnocení vlivů z hlediska udržitelnosti. 2002

Technopole / Technology centre / Technology park / Science park – Technopól / technologické centrum / technologický park / vědecký park

Technopól (zvaný též technologické centrum, technologický park nebo vědecký park) je území s vysokou koncentrací aktivit soukromého a veřejného sektoru, které souvisejí s výzkumem a vývojem, technologickým rozvojem, transferem technologií, vysokým vzděláním vědeckých pracovníků, s vyspělými výrobními aktivitami a službami atd. Technopóly zahrnují v mnoha případech jeden nebo několik klastrů podniků specializovaných na vyspělé technologie, dále podnikatelské inkubátory, obchodní a inovační centra a klastry poradenských firem.

Základem technopólů je rozvíjení synergií v mnoha směrech – spoluprací mezi různými zainteresovanými subjekty přítomnými v lokalitě (podniky, výzkum a vývoj, startupy, služby atd.), výběrem vhodných činností, které zde budou provozovány (omezení např. pro sklady nebo znečišťující průmyslové činnosti), podporou ze strany veřejné správy (snadnější akvizice pozemků a rozvoje, podpora výzkumných a vzdělávacích aktivit atd.) a také zajištěním vynikající úrovně pracovního prostředí, která je důležitá pro image podniků a organizací působících v lokalitě.

Territorial cohesion – Územní soudržnost

Územní soudržnost je v rámci Řídících principů a ESDP považována za zastřešující cíl územního rozvoje. Ačkoliv je územní soudržnosti v oficiálních dokumentech věnována velká pozornost, samotný pojem „územní soudržnost“ dosud nebyl předmětem žádné oficiální definice. Obecně je považován za doplňkový cíl k ekonomické a sociální soudržnosti a má za cíl podporovat harmonický a homogenní rozvoj celého území. Převažuje široká shoda o tom, že územní soudržnost je vícerozměrný koncept, který má nejméně tři hlavní složky²³:

- » kvalita území: kvalita životního a pracovního prostředí; srovnatelná životní úroveň napříč celým územím; podobný přístup ke službám obecného zájmu a ke znalostem;
- » územní efektivnost: efektivní využívání energie, půdy a přírodních zdrojů; konkurenceschopnost ekonomické struktury a atraktivita území; vnitřní a vnější dostupnost; schopnost odolávat destruktivním silám působícím v procesu globalizace; územní integrace a spolupráce mezi regiony;
- » územní identita: přítomnost „sociálního kapitálu“; schopnost vyvíjet sdílené vize budoucnosti; místní know-how a specifika; výrobní zaměření a konkurenční schopnost každého území.

Territorial co-operation – Územní spolupráce

Za územní spolupráci jsou považovány společné aktivity týkající se politiky územního rozvoje pro oblasti, které spadají do působnosti různých správních úřadů. Územní spolupráce je obzvláště důležitá podél státních hranic, hraje však svou roli i mezi správními jednotkami téhož státu. Účelem územní spolupráce je usnadnit územní integraci a podporovat formy územního rozvoje, které jsou konkurenceschopnější a udržitelnější než formy, které by vznikly bez spolupráce, tzn. z individuálních, segmentovaných politik územního rozvoje. Územní spolupráci řídí orgány různých stupňů veřejné správy, za případné spoluúčasti jiných zainteresovaných subjektů (nevládních organizací, soukromého sektoru, občanské společnosti).

Viz též: „Cross-border, transnational, interregional co-operation – Přeshraniční, nadnárodní, meziregionální spolupráce“.

²³ Roberto Camagni: „Odůvodnění územní soudržnosti a význam politik územního rozvoje v evropském modelu společnosti“. Příspěvek prezentovaný na vídeňském semináři „Územní soudržnost a evropský model společnosti“, červenec 2005.

Territorial development – Územní rozvoj

Územní rozvoj je proces, v němž dochází k postupné přeměně geografie oblastí osídlených lidskou společností. Zahrnuje fyzické složky (infrastrukturu, venkovské a městské krajiny atd.), ale i strukturu území resp. osídlení, tj. rozmístění obyvatelstva a lidských činností v území, danou především velikostí měst a vztahy mezi nimi.

Územní rozvoj je komplexní pojem, který bývá používán také jako cíl veřejných politik („politiky územního rozvoje“). Jeho komplexnost je dána tím, že je zaměřen nejen na ekonomický růst v příslušných regionech, ale také na udržitelnost ekonomickou, sociální, ekologickou a kulturní. Územní rozvoj má proto vysoce kvalitativní rozměr, který vyžaduje patřičný soulad při navrhování a implementaci veřejné politiky.

Územní rozvoj silně reflektuje současnou situaci Evropy, která je charakterizovaná nízkým ekonomickým růstem a výraznými regionálními nerovnostmi. Zatímco v období silného růstu během poválečných let bylo z hlediska územního plánování hlavním úkolem veřejné politiky řídit proces růstu prostřednictvím regulace využití území, budováním infrastruktury, stimulací investorů dotacemi (relevantní politické koncepty nesly označení „territorial planning“, „aménagement du territoire“, „Raumordnung“, „Ordenacion del territorio“ atd.), v současné době se rozvoj území stal všeobecnou prioritou, která má zajistit zaměstnanost a služby a zredukovat územní disparity.

Territorial governance – Řízení území

Řízení území je obecný pojem, který charakterizuje způsob souhrnného používání všech koncepcí týkajících se územního rozvoje. Řízení území je hodnoceno podle toho, do jaké míry přispívá k dosažení cílů vytyčených politikou územního rozvoje. Je výsledkem kvality víceúrovňových a mezioborových vztahů v oblasti veřejné politiky. Týká se horizontální a vertikální spolupráce při vytváření a implementaci těchto politik. V tomto směru jsou zvláště významné zásady subsidiarity a reciprocity prosazované v Řídících principech.

„Řízení území lze chápat jako vznik a implementaci sdílených inovačních forem plánování a řízení sociálně prostorové dynamiky. Řízení území může být na nejnižší úrovni chápáno jako kulturní zakotvenost a praktická aplikace obecných principů řízení politiky územního rozvoje ... cílem řízení území je řízení dynamických procesů v území, kdy jsou určovány územní dopady různých politik plánovaných subjekty veřejného a soukromého sektoru. Cílem je vyjednat společně dohodnuté cíle a rámec sdílených odpovědností pomocí politik a strategií územního rozvoje“²⁴.

Pro zlepšení kvality řízení území je často nezbytné, aby byla posílena role regionálních a místních úřadů veřejné správy, což zajistí koherenci a vyšší účinnost veřejné politiky používané v daném území.

²⁴ Rozhodnutí CEMAT č 2 (2006) o správě území: pověření koordinací.

Territorial potential – Územní potenciál

Je všeobecně známo, že každá oblast má specifický potenciál (nebo kapitál), kterým se odlišuje od ostatních oblastí a který je určen řadou faktorů. Může se jednat o geografickou polohu oblasti, velikost, výskyt výrobních faktorů, kvalitní infrastrukturu, podnebí, přírodní zdroje, kvalitu života a životního prostředí, aglomerační ekonomiku v daném území, podnikatelské inkubátory, průmyslové zóny nebo jiné prvky, které snižují transakční náklady. Mezi další složky, již spíše sociální a kulturní povahy, patří různé tradice, dohody a neformální pravidla, která umožňují ekonomickým subjektům spolupracovat v podmínkách nejistoty, při respektování solidarity a vzájemné pomoci. Koncept územního potenciálu dále zahrnuje více nehmotnou dimenzi, která je dána výsledkem spolupůsobení institucí, pravidel, činností a subjektů (výrobců, vědců a politiků), což jako celek vytváří dobrý předpoklad pro vznik kreativity a inovací.²⁵

Pojem územního potenciálu (nebo kapitálu) je základem teorií a strategií endogenního růstu, které byly vypracovány a aplikovány od sedmdesátých let jako reakce na nestabilitu a na negativní účinky vnějších faktorů způsobujících nezaměstnanost, přemísťování podniků nebo jejich úplné uzavření. V posledních letech získal koncept územního potenciálu opět na aktuálnosti vzhledem k narůstající mezinárodní a meziregionální konkurenci v souvislosti s evropskou integrací a urychlováním globalizace.

Territorial impact assessment – Hodnocení územních dopadů

Hodnocení územních dopadů je metoda, jejímž účelem je identifikovat dopady, které mohou mít všechny typy územních politik, opatření a projektů na dané území, zvláště pak na jeho udržitelný rozvoj a soudržnost. Tyto územní dopady mohou být ekonomické, sociální, ekologické a kulturní povahy a mohou působit na dostupnost, biodiverzitu, místní preference, pracovní příležitosti v dané obci nebo regionu, na kvalitu života atd.

Jelikož je vývoj území ovlivňován řadou odvětvových politik/projektů, které ne vždy přispívají k implementaci cílů politiky územního rozvoje, má hodnocení územních dopadů velký význam.

Hodnocení územních dopadů, provedené ex post až po realizaci projektů, ukazuje, nakolik politiky aplikované v minulosti ovlivnily vývoj území a jaké ponaučení z toho lze vyvodit. Jsou vhodné pro zvyšování všeobecného povědomí o problematice a pro zkvalitnění metod hodnocení.

Hodnocení územních dopadů předem, realizované ještě v přípravné fázi, je nezbytné k odhadnutí potenciálních dopadů budoucích politik, a tedy k usnadnění výběru mezi různými variantami řešení.

Metoda hodnocení územních dopadů by měla obsahovat zhodnocení veškerých možných interferencí, což je velice komplexní a složitý proces. Je proto stále ve fázi vývoje a zdokonalování.

Town and country planning – Územní plánování (měst a venkova)

Územní plánování (měst a venkova) je pojem převzatý z anglického zákona o územním plánování, Town and Country Planning Act z roku 1947, který v poválečném období sloužil k industrializaci a k výstavbě měst. Byl ve velké míře používán na celém evropském kontinentu. Tento zákon obsahoval část, ve které byly uvedeny veřejné politiky a činnosti jako např. plánování využití území, navrhování měst, krajinné plánování, obnova měst, plánování dopravy, plánování inženýrských sítí atd. Hlavním účelem plánování (měst a venkova) je udržet rovnováhu mezi ekonomickým rozvojem, sociálním zabezpečením a kvalitou životního prostředí.

²⁵ OECD Territorial Outlook. 2001. s. 15.

Urban area – Městské území

Městské území je území, které fyzicky tvoří část města a je charakteristické významným podílem zastavěných ploch, vysokou hustotou obyvatelstva, vysokou zaměstnaností, dopravní a technickou infrastrukturou (na rozdíl od venkovských oblastí). V městském území mohou být také nezastavěné zelené plochy obecně využívané obyvateli města k rekreaci.

Viz též: „Urbanisation – Urbanizace; Urban development – Rozvoj měst; Rural area – Venkovská oblast“.

Urban design – Navrhování měst

Navrhování měst je tradiční obor územního plánování, který se používal především v době, kdy bylo plánování měst určeno hlavně zastavovacími plány. Používal se také často při plánování nových měst, tedy při projektování celé jejich plochy. V poslední době se využívá spíše při projektování veřejného prostranství včetně prostorů, které jsou volně přístupné a každodenně využívané veřejností, tj. zejména ulice a parky.

Návrh, realizace a správa veřejných prostor vyžaduje interdisciplinární přístup (technické řešení, ekologie, místní historie, plánování dopravy, architektura atd.) a zároveň konzultace a jednání s úřady různých úrovní a s mnoha zainteresovanými subjekty.

Urban development – Rozvoj měst

Podobně jako je tomu v případě územního rozvoje, lze také rozvoj měst chápat jako vývoj specifického (městského) území nebo různých činností, které přispívají k rozvoji města. Podporovat rozvoj měst znamená působit ve prospěch zvyšování ekonomických, sociálních, ekologických a kulturních potenciálů měst nebo městských území.

To zahrnuje širokou škálu veřejných politik založených na multidisciplinárních znalostech. Při řešení složitých otázek rozvoje měst má podstatný vliv spolupráce a participace občanské společnosti. V posledních letech se ve strategiích rozvoje měst dostaly do popředí zájmu cíle udržitelného rozvoje, podpora sociálního začlenění a soudržnosti.

Urban ecosystem – Městský ekosystém

Městský ekosystém je společenství rostlin, zvířat a lidí, kteří obývají městské prostředí. I když v této oblasti fyzicky převažují vystavěné objekty, jako jsou budovy, silnice, kanalizace a elektrické vedení, nachází se zde také bohatá mozaika zelených ploch (parky, zahrady, pouliční zeleň, městské říčky, komerční terénní úpravy a nezastavěné pozemky), které představují živé srdce městského ekosystému.

Ačkoliv někdy jednotlivé prvky vyvolávají dojem odloučenosti a roztržitosti, dohromady působí jako jeden organismus. Městské ekosystémy jsou obecně vysoce nestabilní a podléhají rychlým změnám půdních podmínek, rostlinného pokryvu, teploty a dostupnosti vody. Také život rostlin je v městských ekosystémech jiný než v přirozených ekosystémech. Dokonce i v městských přírodních a polopřírodních oblastech, jako jsou třeba parky, je druhová skladba rostlin změněná, s vysokým podílem cizích a invazivních druhů. Městské ekosystémy mají mimořádně důležitou úlohu, dokáží totiž vytvářet zdravé prostředí pro přírodní ekosystémy a pro obyvatele. Studium a monitoringem městských ekosystémů (zkoumající např. faktory umožňující rostlinám a živočichům přežít v zastavěném prostředí, dopady modelů rozvoje měst na životní prostředí) se zabývá urbánní ekologie, poměrně nová disciplína, která má za cíl vytvářet zdravější prostředí v lépe spravovaných komunitách.²⁶

²⁶ Viz Urban Ecosystems profile. Earth on Edge (Země na okraji). Zpráva Billa Moyerse.

Urbanisation – Urbanizace

Urbanizace je dlouhodobý proces, při kterém dochází ke zvyšování počtu obyvatel žijících ve městech a k rozšiřování městských území.

V Evropě začal proces urbanizace s nástupem průmyslové revoluce v 18. století a v průběhu více než dvou století se různým způsobem rozšiřoval po celém kontinentu. Urbanizace zahrnuje různé fáze (urbanizaci, deurbanizaci či kontraurbanizaci a reurbanizaci), které v evropských zemích probíhaly v různé době, v závislosti na konkrétní zeměpisné poloze a historické situaci. Stupeň urbanizace je vyjádřen jako podíl lidí žijících ve městech na celkovém počtu obyvatel dané země (nebo regionu). Tempo urbanizace je dáno nárůstem podílu městského obyvatelstva za určité období.²⁷ Proces urbanizace regionu zásadním způsobem ovlivňuje jeho ekonomiku a ekologii. Existují různé formy (modely) urbanizace nebo koncentrace lidských činností, sídel a sociálních infrastruktur (monocentrická a polycentrická sídla, kompaktní města, předměstí atd.).

Urban management – Správa města

V obecném kontextu politiky územního rozvoje znamená správa města soubor veřejných politik vyvinutý a aplikovaný na místní nebo metropolitní úrovni, který řeší záležitosti v oblasti plánování využití území, dopravy, bydlení, obnovy měst, revitalizace opuštěných ploch a brownfieldů, ochrany životního prostředí, nakládání s odpady, zásobování vodou a energií, poskytování služeb, ekonomického rozvoje, sociální soudržnosti a integrace, ochrany a zkvalitňování kulturního dědictví, propagace a rozvoje kultury atd.

Hlavními výzvami evropských měst je stále těsnější závislost mezi sociální deprivací, nízkými příjmy, nezaměstnaností, nízkou úrovní vzdělání a odborností, nevyhovujícím bydlením, neodpovídající městskou strukturou a infrastrukturou, živelným růstem měst atd.²⁸ Města musí také zvyšovat svoji konkurenceschopnost a image, aby u nich došlo k rozvoji funkcí s vysokou přidanou hodnotou, a tím oslovily investory. Zvláštním úkolem pro správu měst je oživení chátrajících center a problémových příměstských sídlišť, kde je třeba řešit nejen hmotné a ekologické charakteristiky, ale také ekonomické a sociální zdroje obyvatel a jejich sociálně kulturní integraci. Mezi základní prvky politiky správy měst patří poskytování bytů a jejich obnova v rámci programů regenerace s participací občanů.

Urban planning – Plánování měst

Plánování měst je obor plánování, který se zabývá územním, sociálním, ekonomickým a ekologickým rozvojem metropolitních regionů, obcí a městských čtvrtí.²⁹ Plánování měst spočívá např. ve vypracovávání rozvojových plánů, zpracování optimalizace využití ploch, plánů zástavby, stanovení stavebních a ekologických pravidel/regulace.

Historicky (v 19. století) bylo plánování měst ovlivněno nově se vyvíjejícími obory, architekturou a stavebním inženýrstvím, které začaly systematicky kodifikovat racionální a stylistické přístupy k řešení problémů měst na základě plánování jejich území. Během dvacátého století se oblast urbanismu rozšířila o plánování ekonomického rozvoje, sociálního a environmentálního plánování.

²⁷ Viz též Wikipedie, otevřená encyklopedie.

²⁸ "Základ pro Lublaňskou deklaraci" CEMAT. 2003, v Radě Evropy, 13. evropská konference CEMAT, Lublaň (Slovinsko), 16.-17. září 2003: Sborník Rady Evropy "Evropské územní plánování a krajina", 2005, č.71 a Dokumenty z konference "Edice o území a krajině", 2005, č.1.

²⁹ Viz též Wikipedie, otevřená encyklopedie.

Urban renewal / Urban regeneration / Urban revitalization / Urban rehabilitation / Urban restoration – Obnova měst / regenerace měst / revitalizace měst / restaurování měst

Města čelí stárnutí svých struktur a zástavby, ekonomickým změnám a změnám v sociálních charakteristikách své populace. Pro udržení harmonického životního prostředí, dynamické ekonomiky a vyvážené sociální struktury je třeba realizovat různé veřejné aktivity (někdy i ve spolupráci se soukromým sektorem), kterými jsou:

- » **obnova měst**, jejímž účelem je nahradit zchátralé městské čtvrti a opuštěné areály za projekty velkého rozsahu zaměřené na bydlení, služby, dopravu, rekreační zóny atd. V některých případech jsou náklady na obnovu města pro komunitu příliš vysoké, proto v současnosti nedochází k realizaci tak často, jako před několika desítkami let;
- » **regenerace a revitalizace měst**, jejímž účelem je přeměna zastaralé socioekonomické základny určitých částí měst na základnu socioekonomicky udržitelnější, a to přilákáním nových aktivit a firem, modernizací městské struktury, zlepšením prostředí města a diverzifikací sociálních struktur;
- » **restaurování měst**, jehož účelem je hlavně regenerace a zachování památek a městského prostředí včetně ekosystémů. Kromě rekonstrukce historických staveb a městských krajin zahrnuje také modernizaci technického vybavení a dodržování norem ochrany životního prostředí a bezpečnosti.

Urban-rural partnerships – Partnerství města a venkova

Vzájemnou spolupráci města a venkova lze definovat jako prostorové vazby (pohyb osob, zboží, kapitálu, informací a odpadů) a vazby mezi sektory (např. mezi zemědělstvím a výrobou a službami). V širším pojetí zahrnuje tato spolupráce také „venkovské“ činnosti realizované v městských centrech (zemědělská výroba ve městě) a činnosti často považované za „městské“ (výroba a služby) realizované naopak ve venkovských lokalitách.

Vztahy mezi městem a venkovem nabyly v posledních desetiletích v celé Evropě na intenzitě, zejména pokud jde o dojíždění za prací, rekreaci a volnočasové aktivity, stěhování lidí původně žijících ve městě na venkov, umístění dříve městských funkcí a aktivit do venkovských oblastí. Jinými slovy, zvýšil se vliv měst na venkovské oblasti. Vazby mezi městem a venkovem jsou důležité pro dosažení vyrovnaného ekonomického rozvoje a snížení zranitelnosti znevýhodněných venkovských oblastí. Vazby mezi městem a venkovem mají často velký vliv na racionální využití přírodních zdrojů, a to zejména v příměstských oblastech. Pro podporu harmonického územního rozvoje jsou zakládána partnerství mezi městskými a venkovskými komunitami (zastoupené zpravidla místními orgány veřejné správy, často za účasti nevládních organizací a občanské společnosti), jejichž cílem je poskytovat služby, chránit přírodní a environmentální zdroje, rozvíjet ekonomickou součinnost a udržovat vzájemné vztahy mezi těmito komunitami.

Urban sprawl – Sídelní kaše

Sídelní kaše je neregulovaná forma rozvoje zastavěného území a jeho rozpínání za hranice sídel. Tento pojem se používá také pro označení expanzivního, rychlého a nezodpovědného rozšiřování metropolitní aglomerace do širšího okolí. Pro živelný růst měst existuje několik charakteristických znaků, jako např. vytváření jednoúčelových zón (komerční, rezidenční, průmyslové), závislost na automobilové dopravě, nízká hustota využití ploch a nešetření místem (širší silnice, větší obchodní areály s obrovskými parkovišti), zabírání zemědělské půdy nebo malá architektonická různorodost, někdy vytvářející pocit uniformity prostředí.³⁰

Viz též „Suburbanisation – Suburbanizace“.

³⁰ Viz též Wikipedie, otevřená encyklopedie.

Urban structure / Settlement structure – Struktura měst / struktura osídlení

Na základě vyhodnocení a analýzy morfologie a funkcí měst a jiných sídelních útvarů je možno určit jejich strukturu. Struktura měst je charakterizována základními prvky a funkcemi existujícími uvnitř městské oblasti, např. morfologií města (kompaktní nebo rozptýlená, jedno nebo více jader), rozdělením městských oblastí podle stáří (středověk, poválečné atd.), podle hlavních funkcí (obchod, bydlení, průmysl, rekreace atd.), podle sociální distribuce a organizace (oblasti chudé a zchátralé, gentrifikované oblasti, oblasti obydlené střední třídou, oblasti s vysokým podílem přistěhovalců atd.) a podle hlavních charakteristik dopravních a komunikačních os (silniční síť, systém veřejné dopravy).

Struktura osídlení se týká charakteristiky rozmístění měst, vesnic, osad atd., v širším měřítku. Z tohoto hlediska lze rozlišovat regiony aglomerací (množina různých sídel v okolí dominantních metropolitních oblastí), rozptýlené osídlení (stejnorodé rozmístění malých a středně velkých urbánních jednotek v dané oblasti), systémy polycentrického osídlení (uspořádání regionu kolem několika urbánních jednotek), sítě měst (urbánní jednotky, které jsou navzájem silně závislé, ale fyzicky (geograficky) na sebe nenasazují) a souměstí či konurbace (seskupení různých urbánních jednotek v těsné blízkosti vedle sebe).

Viz též:

<http://www.coe.int/CEMAT>

<http://www.coe.int/CEMAT/fr>

<http://www.coe.int/EuropeanLandscapeConvention>

<http://www.coe.int/Conventioneuropéennedupaysage>

<http://www.coe.int/naturopa>

<http://www.coe.int/naturopa/fr>

CES (Czech)

Rada Evropy je čelnou organizací pro lidská práva na evropském kontinentě. Sdružuje 47 států, včetně 27 členských států Evropské unie. Všechny členské státy Rady Evropy se přihlásily k Evropské úmluvě pro lidská práva, dohodě uzavřené s cílem ochrany lidských práv, demokracie a právního státu. Nad dodržováním Úmluvy v jednotlivých členských státech bdí Evropský soud pro lidská práva.

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR
Staroměstské náměstí 6
110 15 Praha 1
Tel.: +420 224 861 111
Fax: +420 224 861 333
www.mmr.cz

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE